

Да пытання аб вывучэнні гісторыі ВКП(б)

Гісторыя ВКП(б) займае цэнтральнае месца ў нашай партыйнай прапагандзе. Велізарнае значэнне для нашых партыйных таварышоў мае засваенне палітычнага вопыту нашай партыі. Гэта прызнана ўсімі. Аднак рэзультаты шматгадовага вывучэння гісторыі партыі не могуць нас ні ў якой меры задаволіць: мы не здолелі да гэтага часу зрабіць прапаганду гісторыі ВКП(б) жывым памочнікам члену партыі ў справе вырашэння сучасных палітычных пытанняў, мы не здолелі арганізаваць прапаганду так, каб член партыі зразумеў і засвоіў гістарычныя ўрокі мінулага, а не паасобныя, хоць-бы і даволі яркія эпізоды і факты.

Нашы партыйныя таварышы вывучалі і вывучаюць у сучасны момант гісторыю ВКП(б) галоўным чынам па трох кнігах: Ем. Яраслаўскага—«Очерки по истории ВКП(б)», Н. Папова—«Очерк истории ВКП(б)» і па «Краткой истории ВКП(б)», складзенай брыгадай Гісторыка-партыйнага інстытута чырвонай прафесуры пад рэдакцыяй В. Кнорына. Ні адна з гэтых кніг не здавальняе тым патрабаванням, якія павінны быць прад'яўлены да падручніка па гісторыі ВКП(б). Падручнік з'яўляецца важнейшай падпасылкай пасляховага вывучэння гісторыі партыі. Ён вызначае поспех прапаганды ў гуртках і школах. Без падручніка ні адна школа не можа працаваць паспяхова. Партыйныя гурткі павышанага тыпу вывучаюць гісторыю партыі толькі па творах Леніна і Сталіна. Аднак нават такім гурткам неабходны падручнік для азнаямлення з храналагічнай паслядоўнасцю гістарычных падзей, з агульнай палітычнай абстаноўкай, у якой дзейнічала партыя.

Таварыш Сталін у пісьме «Аб падручніку гісторыі ВКП(б)» указвае, што «нашы падручнікі па гісторыі ВКП(б) нездавальняючыя па трох галоўных прычынах. Нездавальняючыя або таму, што яны выкладаюць гісторыю ВКП(б) па-за сувяззю з гісторыяй краіны; або таму, што абмяжоўваюцца расказам, простым апісаннем падзей і фактаў барацьбы плыней, не даючы неабходнага марксісцкага тлумачэння; або таму, што хварэюць няправільнасцю канструкцыі, няправільнасцю перыядызацыі падзей».

Гэтыя буйныя недахопы падручнікаў па гісторыі ВКП(б) разам з тым характарызуюць недахопы ўсёй справы прапаганды гісторыі партыі ва ўсіх нашых школах і гуртках знізу даверху. Гэта недахопы праграм па гісторыі ВКП(б) для гурткоў і школ сеткі партыйнай асветы, а таксама ўсёй нашай літаратуры па пытаннях гісторыі партыі. За знішчэнне гэтых недахопаў неабходна ўзяцца з усёй сур'ёзнасцю.

* * *

Гісторыя ВКП(б) ёсць перш за ўсё гісторыя распаўсюджвання марксізма ў Расіі, гісторыя развіцця тэорыі, стратэгіі і тактыкі марксізма-ленінізма, стварэння і развіцця на гэтай аснове рэвалюцыйнай арганізацыі пролетарыята, пачынаючы ад плеханаўскай групы «Вызваленне працы» да ўтварэння ў 1903 годзе марксісцкай, соцыял-дэмакратычнай партыі ў Расіі; ад утварэння групы большэвікоў унутры соцыял-дэмакратычнай партыі ў 1903 годзе да стварэння большэвікамі ў 1912 годзе самастойнай РСДРП і, далей, яна з'яўляецца гісторыяй кіраўніцтва большэвікоў барацьбою рабочага класа за перамогу другой рускай рэвалюцыі ў лютым 1917 года, за перамогу Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі і заваёву дзяржаўнай улады пролетарыятам, за перамогу над іншаземнымі інтэрвентамі і рускай буржуазіяй у грамадзянскай вайне, за аднаўленне народнай гаспадаркі, індустрыялізацыю краіны, калектывізацыю сельскай гаспадаркі, за завяршэнне пабудовы соцыялізма і правядзенне новай Канстытуцыі.

Гэта вялікая эпапея барацьбы і перамог марксізма-ленінізма, барацьбы і перамог большэвіцкай партыі можа быць зразумела і ацэнена толькі на базе ведання фактаў і падзей усеагульнай гісторыі і гісторыі СССР.

Марксізм узнік на зары капіталістычнага развіцця як вывад з сусветнагістарычнага развіцця чалавечага грамадства, як рэзультат крытыкі капіталізма Марксам і Энгельсам, як абагульненне вопыту ўсяго міжнароднага рабочага руху. На аснове аналізу супярэчнасцей капіталістычнай сістэмы, на аснове вывучэння гісторыі змены соцыяльна-эканамічных фармацый і ўсёй гісторыі наогул Маркс і Энгельс даказалі магчымасць і неминучасць знічэння капіталістычнага ладу. Маркс і Энгельс ужо ў «Комуністычным маніфесте» прызналі галоўнай задачай пролетарскага руху барацьбу за заваёву дзяржаўнай улады, як сродак соцыялістычнай перабудовы грамадства. Гэта быў вывад з гістарычнага вопыту ўсіх народаў, даказаўшага рашаючую ролю дзяржавы ва ўсіх грамадскіх ператварэннях, а таксама рашаючую ролю дзяржавы як арганізатара нацыянальнага і палітычнага адзінства, культурнага і эканамічнага будаўніцтва.

Сведчаннем выключнай стараннасці, з якою Маркс вывучаў гісторыю ўсіх краін і народаў, з'яўляюцца апублікаваныя ў нумары 24 «Большевика» за 1936 год «Храналагічныя выпіскі» Маркса.

Маркс і Энгельс на аснове вывучэння гісторыі ўсіх краін даказалі, што ва ўсіх краінах на змену прыгонніцкаму ладу прыходзіць капіталізм, які з'яўляецца, у параўнанні з прыгонніцтвам, крокам наперад у чалавечай гісторыі. Народнікі, пагарджаючы вопытам сусветнага развіцця, заяўлялі, што вучэнне Маркса і Энгельса непрыгодна для Расіі, бо Расія—самабытная краіна, з адметным ад іншых краін гаспадарчым ладам, і не пойдзе па таму шляху развіцця, па якому ідзе Заходняя Еўропа. Маркс і Энгельс даказалі, што зямельная абшчына раней існавала ва многіх краінах, а з развіццём культуры распалася і захавалася толькі ў адсталых краінах. Наперакор доводам Маркса, заснаваным на вывучэнні сусветнай гісторыі, народнікі сцвярджалі, што абшчына—гэта руская асаблівасць, што яе трэба захаваць ва што-б там ні стала. Што-ж атрымалася? Заснаванае на трывалым фундаменце гістарычнай навукі, на сусветным вопыце чалавечага грамадства, вучэнне Маркса і Энгельса перамагло, а народнікі, пагарджаўшыя гістарычным вопытам народаў, былі пасаромлены і разбіты.

На трывалай базе марксізма ў 1903 годзе была створана Расійская соцыял-дэмакратычная рабочая партыя. Марксізм атрымаў буйнейшую перамогу.

Але наша краіна была дробнабуржуазнай. Буржуазія, якая абуджалася да палітычнага жыцця, пачала фармуляваць сваю праграму, свае мэты, сваю тактыку. Буржуазныя погляды праз дробную буржуазію пранікалі ў асяроддзе пролетарыята. Няўстойлівыя слаі пролетарыята разам з дробнабуржуазнымі інтэлігентамі, якія перафарбаваліся пад марксістаў, складалі базу апартунізма. Для таго, каб дробнабуржуазная стыхія не затапіла пролетарскую марксісцкую партыю, неабходна была «арганізацыйная вузда». Такой «вуздою» з'яўляўся першы пункт статута партыі. Але мала таго: каб даць адпор дробнабуржуазнай стыхіі, якая спрабавала затапіць маладую партыю, большэвікі павінны былі арганізавацца ва фракцыю ўнутры партыі. Калі-б большэвікі гэтага не зрабілі, наша партыя загінула-б, ператварыўшыся ў прыдатак буржуазіі.

У першай рускай рэвалюцыі паміж двума фракцыямі Расійскай соцыял-дэмакратычнай рабочай партыі ішла адкрытая барацьба па пытанню аб адносінах да буржуазіі. Самастойная класавая лінія пролетарыята або падпарадкаванне пролетарыята палітычнаму кіраўніцтву буржуазіі—такава была сутнасць рознагалоссяў паміж большэвікамі і меншавікамі ў перыяд барацьбы за буржуазна-дэмакратычную рэвалюцыю ў Расіі.

Ад пролетарскіх рэвалюцыянераў-большэвікоў патрабавалася выключнае веданне краіны, яе міжнароднага становішча, становішча і вопыту розных класаў, перспектыву эканамічнага развіцця, каб намеціць стратэгію і тактыку, заснаваную на навуцы і адпавядающую рускай рэчаіснасці.

Ленін старанна вывучаў гісторыю Расіі, асабліва гісторыю развіцця капіталізма ў Расіі, становішча класаў рускага грамадства. Ён параўноўваў эканамічнае развіццё Расіі з развіццём іншых краін к моманту рэвалюцыі ў іх, расстаноўку класавых сіл у першай рускай рэвалюцыі, ва французскай буржуазнай рэвалюцыі 1789—1793 гадоў і ў рэвалюцыях 1848 года. Большэвіцкая тактыка была заснавана на трывалай базе ўліку вопыту сусветнай і рускай гісторыі. У гэтым была яе велізарная сіла. Гэта дало большэвікам упэўненасць у праваце сваёй барацьбы супроць шматлікіх ворагаў.

На трывалай, навуковай базе марксізма большэвікі стварылі свой стратэгічны план вызвалення рабочага класа і барацьбы за соцыялізм.

Гэты стратэгічны план дзеліцца на тры вялікія этапы.

Першы стратэгічны этап барацьбы нашай партыі—гэта барацьба за звяржэнне ўлады самадзяржаў і класа памешчыкаў. Другі стратэгічны этап—гэта барацьба за звяржэнне ўлады буржуазіі і капіталізма. Трэці стратэгічны этап—гэта барацьба за пабудову соцыялізма ў нашай краіне і забеспячэнне сусветнай перамогі пролетарыята. На кожным з гэтых этапаў партыі прыходзілася высоўваць асобую стратэгію, прымяняць асобую тактыку.

Для таго каб зразумець стратэгію і тактыку большэвікоў на кожным з гэтых этапаў, неабходна ведаць палітычнае і эканамічнае становішча краіны ў той перыяд, яе міжнароднае становішча, становішча класаў, становішча і палітыку ўрада. Без ведання ўсяго гэтага гісторыя партыі, дзейнасць партыйных арганізацый, лозунгі партыі незразумеды.

Адарванае ад гісторыі краіны вывучэнне гісторыі партыі не можа даць яснага ўяўлення аб пабуджэннях, якімі кіравалася партыя, аб месце і прычынах унутрыпартыйнай барацьбы і яе значэнні.

Узяць для прыкладу рознагалосі паміж большэвікамі і меншавікамі ў перыяд руска-японскай вайны і першай рускай рэвалюцыі. У чым тады была сутнасць рознагалоссяў?

Таварыш Сталін пісаў:

«Як вядома, адна частка нашай партыі (меншавікі) трымаліся тады таго погляду, што асноўны напрамак руху пролетарыята ў яго барацьбе з царызмам павінен пайсці па лініі блока паміж пролетарыятам і ліберальнай буржуазіяй, пры чым сялянства, як важнейшы рэвалюцыйны фактар, выключалася, або амаль выключалася, з плана, а ліберальнай буржуазіі прадастаўлялася кіруючая роля ў агульна-рэвалюцыйным руху. Другая частка партыі (большэвікі), наадварот, сцвярджала, што асноўны ўдар павінен пайсці па лініі блока пролетарыята і сялянства, пры чым роля кіраўніка агульна-рэвалюцыйнага руху павінна быць прадастаўлена пролетарыату, а ліберальная буржуазія павінна быць нейтралізавана»¹).

Барацьба паміж меншавікамі і большэвікамі была настолькі вострай і непрымірымай таму, што ад прыняцця таго ці іншага плана залежаў лёс рэвалюцыі. Большэвікі дабіліся перамогі свайго плана.

Таварыш Сталін так характарызаваў план большэвікоў:

«Мэта—зваліць царызм, ліквідаваць поўнаасцю перажыткі сярэднявекі. Асноўная сіла рэвалюцыі—пролетарыят. Бліжэйшы рэзерв—сялянства. Напрамак асноўнага ўдару: ізаляцыя ліберальна-манархічнай буржуазіі, якая стараецца аўладаць сялянствам і ліквідаваць рэвалюцыю шляхам пагаднення з царызмам. План размяшчэння сіл: саюз рабочага класа з сялянствам»²).

Ці паказана ў дапаможніках па гісторыі ВКП(б) уся складаная абстаноўка ў нашай краіне, у якой складаліся план большэвікоў і план меншавікоў? Не, яна не паказана з дастатковай яснасцю. У «Краткой истории ВКП(б)» пад рэдакцыяй В. Кнорына даны толькі кароткія ўказанні адносна рознагалоссяў у час земскай кампаніі і аб тактычных рознагалоссях пасля разгрому царскім урадам і дзяржаўнай думы, але больш ці менш яснага выкладання стратэгічнага плана партыі, выкладання сутнасці рознагалоссяў з меншавікамі не дана. У двухтомнай працы Н. Папова «Очерк истории ВКП(б)» няма нават указанняў на земскую кампанію восенню 1904 года, няма звастак аб барацьбе паміж меншавікамі і большэвікамі па гэтаму асноўнаму пытанню партыйнай стратэгіі ў 1906 годзе. У двухтомнай працы Ем. Яраслаўскага «Очерки по истории ВКП(б)» каротка выкладзена сутнасць земскай кампаніі, аднак уся абстаноўка, прывёўшая да буйнейшых рознагалоссяў у партыі, да расколу партыі, з дастатковай яснасцю не выкладзена.

У выніку гэтага ва ўсіх дапаможніках па гісторыі ВКП(б) абстрактна прыпаднесены палажэнні аб рухаючых сілах і т. п., якія прыхо-

¹) І. Сталін. «Да пытання аб стратэгіі і тактыцы рускіх камуністаў». «Правда» ад 14 сакавіка 1923 года.

²) І. Сталін. «Питання ленинизма», стар. 51—52. 10 выд.

дзіцца завучваць, але якія не могуць навучыць члена партыі канкрэтнаму аналізу гістарычнай абстаноўкі і разуменню стратэгічных мэт і задач партыі.

Гэту цесную сувязь гісторыі краіны і гісторыі партыі, немагчыма сьцэпна звязаць гісторыі ВКП(б) без ведання гісторыі СССР у нас часта ўпускаюць з-пад увагі.

Нездавальняючыя рэзультаты вывучэння гісторыі ВКП(б) тлумачацца тым, што слухачы гурткоў партыйнай асветы недастаткова ведаюць грамадзянскую гісторыю СССР. У падручніках па гісторыі партыі мала што сказана аб грамадзянскай гісторыі, у праграмах няма ўказанняў аб неабходнасці папярэдняга яе вывучэння, прапагандыстам лекцыі па грамадзянскай гісторыі не чытаюць.

Зусім ясна, што без ведання фактаў і падзей грамадзянскай гісторыі, без ведання пазіцый усіх класаў і партый у кожнай канкрэтнай гістарычнай сітуацыі незразумелым застаюцца ўсе спрэчкі ўнутры партыі аб рухаючых сілах рэвалюцыі, аб рэвалюцыйным урадзе, незразумелы разыходжанні паміж меншавікамі і большэвікамі.

Указанне, зробленае ЦК ВКП(б) у пастановах «Аб прапагандысцкай рабоце ў бліжэйшы час» і «Аб становішчы заняткаў у гуртках па гісторыі партыі завода імя Петроўскага (Днепрапетроўск)», многія зразумелі так, што для таго, каб пазбегнуць фармалізма і схаластыкі, трэба толькі даць больш папулярнае выкладанне, прыводзіць больш фактаў з гісторыі ўнутрыпартыйнай барацьбы, больш біяграфічных даных аб правадырах і дзеячах партыі і т. д. Сёй-той стаў узмоцнена «прыцягваць» да вывучэння гісторыі партыі мастацкую літаратуру, забываючы, што хоць мастацкая літаратура мае вялікае выхаваўчае значэнне, але яна ўсё-ж не гісторыя партыі. Усё гэта не магло яшчэ зрабіць курс гісторыі ВКП(б) больш зразумелым і павучальным.

Схаластыка і фармалізм у справе вывучэння гісторыі партыі, пануючыя ў гуртках і школах, з'яўляюцца вынікам галоўным чынам таго, што гісторыя партыі вывучаецца адарвана ад усеагульнай гісторыі, ад гісторыі СССР, што падзеі з гісторыі партыі не абгрунтоўваюцца ў выкладанні гістарычнай неабходнасцю. Фармалізм і схаластыка не могуць быць жывыя да таго часу, пакуль гісторыя партыі не будзе пастаўлена на трывалую базу ведання грамадзянскай гісторыі. Каб гісторыя партыі стала жывой, павучальнай, а не выглядала як лёгкі і незразумелы расказ аб справах мінулых, трэба даць слухачам асноўныя паняцці аб палітычным і эканамічным становішчы краіны. Таварыш Сталін прапануе аўтарам падручнікаў зрабіць гэта. Неабходна гэта рабіць кожнаму прапагандысту.

Без ведання гісторыі СССР не можа быць сур'ёзнага ведання гісторыі ВКП(б).

* * *

Наша партыя вырасла і ўзмацнела ў жорсткай барацьбе супроць рознага роду дробнабуржуазных плыней у рабочым класе і ў сваіх уласных радах.

Якія крыніцы параджалі гэта багацце плыней і фракцый?

Наша краіна пазна ўступіла на шлях капіталістычнага развіцця. Перыяд аж да 1890 года быў перыядам барацьбы буйнакапіталістычнай фабрыкі з саматужнай прамысловасцю за прышынства, за пануючае становішча. Толькі напярэдадні рэвалюцыі 1905 года руская буржуазія ўзмацнела як клас. У нашай краіне побач з класамі капіта-

лістычнага грамадства—буржуазіяй і пролетарыятам—існавалі старыя класы феадальна-прыгонніцкага грамадства—памешчыкі і сялянства.

Пролетарыят складаў нязначную меншасць насельніцтва нашай краіны. У пачатку XX стагоддзя сярод 130-мільённага насельніцтва Расіі было толькі каля 2 мільёнаў рабочых; напярэдадні першай імперыялістычнай вайны—каля 2½ мільёнаў; у 1925 годзе было ўсяго 3—4 мільёны рабочых. Пролетарыят у нашай краіне быў акружан дробнабуржуазным сялянскім морам. Тысяччу ніцей пролетарыята нашай краіны быў звязан са сваім дробнабуржуазным акружэннем. Сотні тысяч пролетарыяў жылі пастаянна ў вёсках. Сотні тысяч мелі сем'і ў вёсках, захоўвалі сваю вясковую гаспадарку. Як моцна была гэта сувязь шырокіх слаёў рабочых з вёскай, паказвае хоць-бы тое, што ў час грамадзянскай вайны сотні тысяч прамысловых рабочых Петраграда і Масквы перасяліліся ў вёску.

З поўным тэкстам дакумента можна азнаёміцца ў бібліятэцы